

NVRG-JAARVERSLAG

2017

4

Haagse lobby

6

Op naar het jubileum-congres

8

Jaar van de verbinding

10

ST en STW: een sterk team

14

Column: groot netwerk

NVRG

Nederlandse Vereniging voor
Relatie- en Gezinstherapie

8 vragen aan de voorzitter

Mirjam Hinfelaar is voorzitter van het nieuwe NVRG-bestuur. 'Als je eenmaal systemisch denkt, kun je niet meer anders.'

1. In één zin: wie is Mirjam Hinfelaar?

'Klinisch psycholoog met hart voor de kinder- en jeugdpsychiatrie, waarin ik als systeemdenker net zo veel belang hecht aan de volwassenen in het systeem als aan het kind en de relatie tussen de volwassenen en het kind.'

2. Waarom meldde je je aan voor een bestuursfunctie?

'Het interim-bestuur deed een specifieke oproep aan psychiaters en klinisch psychologen om zich aan te melden als bestuurslid. Dat stimuleerde mij: mijn denkkracht inzetten en zo bij te dragen aan de vereniging. Een hele eer dat het nieuwe bestuur vervolgens haar vertrouwen in mij als voorzitter uitsprak. Ik zat eerder in de ledenraad van het NIP. Als klinisch psycholoog zit ik werkgroepen voor en leidde ik de behandel- en diagnostiekstaf bij Lucertis.

3. Je bent nu vijf maanden voorzitter. Wat valt je op?

'De vereniging heeft veel actieve leden in onder andere commissies en secties. Maar naast die actieve leden is een grote groep tamelijk onzichtbaar en zij komen ook niet op de algemene ledenvergadering. Ik weet dat het drukbezette mensen zijn; toch wil ik werken aan meer verbinding en nauwere betrokkenheid van en met onze leden.'

4. Welk aandeel heeft systemisch werken in jouw leven?

'Al tijdens mijn studie psychologie vond ik "systemisch denken" belangrijk: het besef dat menselijk gedrag zich altijd afspeelt in een context en in interactie met anderen. Een paar jaar na het afronden van mijn opleiding als psycholoog koos ik ervoor de opleiding tot systeemtherapeut te volgen. Relaties en interactie tussen mensen vormen "de oersoep", de basis van waaruit wij

Van links naar rechts:
Edward Koldewijn, Mirjam Hinfelaar, Hélène Nijhoff, Dick Bos en Maja Danon

als mensen leven. We zijn sociale wezens en kunnen niet zonder verbinding met anderen. In mijn werk met baby's, kinderen en jongeren is helemaal duidelijk dat het te kort door de bocht is om alleen naar een kind te kijken. Het gaat over: kind, ouders, hun familie, kinderdagverblijf of school én maatschappij, over hoe dit alles met elkaar interacteert en elkaar beïnvloedt. Voor mij is systemisch werken vooral dat je op meerdere niveaus kan denken; je hoeft niet altijd iedereen in de kamer te hebben. Als je dat systemisch denken eenmaal te pakken hebt, kun je niet meer anders.'

5. Voor de NVRG is verbinding dit jaar het thema. Hoe geldt dat voor jullie als bestuur?

'Als nieuw bestuur werken we allereerst aan een goede verbinding met elkaar.

Vervolgens zijn we dit jaar – wel als bestuur op afstand – steeds meer in verbinding met de leden, met directeur Lisette Pondman en de medewerkers van het bureau van de NVRG.'

6. Wat zijn belangrijke waarden voor het bestuur?

'Bestuurlijke kennis, wijsheid en openheid: vertrouwen in positieve intenties van mensen. Iedereen heeft daarnaast vast ook zijn of haar eigen stokpaardjes. En dat mag.'

7. Wat is jouw devies?

'Samen sterk, dat geeft meerwaarde: één plus één is drie. En, minstens zo belangrijk als het gaat om relaties en een veilige hechting, is samen

plezier delen. Zoals kinderen van hun ouders meekrijgen dat het leven de moeite waard is, kunnen onze leden ervaren dat het een meerwaarde is om samen een vereniging te hebben waarin men van elkaar kan leren en waarin geldt: gedeelde smart is halve smart; gedeelde vreugd is dubbele vreugd.'

8. Wanneer ben je tevreden?

'Als onze leden het gevoel hebben dat ze geïnspireerd worden en door hun lidmaatschap groeien in het vak. En natuurlijk als we als vereniging onze doelen bereiken: bijvoorbeeld de meerwaarde van het vak goed over het voetlicht brengen binnen Nederland.'

Mirjam Hinfelaar

Klinisch psycholoog en psychotherapeut Mirjam Hinfelaar is samen met Bram Horjus eigenaar van Praktijk Zonnepad in Monnickendam. Na haar studie Psychologie

aan de UvA werkte ze ruim twintig jaar in de kinder- en jeugdpsychiatrie. Gestart bij de Riagg Zaandam als GZ-psycholoog en gezinstherapeut; sinds 2007 bij Lucertis als klinisch psycholoog en psychotherapeut. Post-

doctoraal deed Mirjam de opleidingen tot systeemtherapeut en klinisch psycholoog. Naast haar eigen praktijk werkt ze als praktijkopleider in de jeugd-ggz in Purmerend. Mirjam is naast lid ook NVRG-supervisor.

Kennismaken met de NVRG-bestuurleden

Dick Bos

Getrouwd met Anneke, woont in Sint Jacobiparochie. Werkt bijna 25 jaar als systeemtherapeut, eerst bij de ambulante ggz Arnhem en CAD in Groningen, nu al ruim acht jaar bij de polikliniek Leeuwarden van Verslavingszorg Noord Nederland. NVRG-lid sinds 1993. Sinds 2007 LID ST en sinds kort supervisor i.o. Heeft binnen het bestuur de functie van penningmeester.

Maja Danon

Geboren in Kroatië. Woont in Den Haag, getrouwd met Derk, twee kinderen en vier kleinkinderen. Werkt sinds 1989 in de hulpverlening en sinds 2009 als relatie- en gezinstherapeut, bij Lucertis Rotterdam en TeeCare kinder- en jeugdpsychiatrie. Heeft sinds 2013 een eigen praktijk: Lamda Care voor relatie- en gezinstherapie en EFT (Emotional Focussed Therapy). Is sinds 2013 NVRG-lid en werd in 2015 LID ST. Focust binnen het NVRG-bestuur op diversiteit.

Hélène Nijhoff

Getrouwd met Willem, vier kinderen. Woont in Roosendaal. Gestart in het onderwijs, en inmiddels zo'n 35 jaar in de zorgsector werkzaam waarvan de laatste 20 jaar binnen de ggz. Werkt sinds 2010 in eigen praktijk, Bij de Beuk. Is sinds 2016 LIO ST én drie jaar lid van de BVRGS, als systemisch counselor. Heeft in het bestuur als aandachtsgebied de systeemtherapeutisch werker.

Edward Koldewijn

Komt uit Amsterdam, is zoon van een dominee en heeft drie kinderen. Werkt sinds 2005 als behandelaar in eigen praktijk, Maussen Family Confidants, met focus op ondernemende en vermogende families. In vorige functie: systeemtherapeut bij U-Center. Is sinds november 2015 LIO ST. Richt zich als bestuurslid op PR en communicatie.

‘Lobbyen betekent het opbouwen van langdurige relaties’

Ze trekken samen op in Den Haag. Met als belangrijkste doel: erkenning en vergoeding van systeemtherapie. NVRG-directeur Lisette Pondman en public affairs consultant Bieke Oskam over hun samenwerking.

Bieke Oskam,
Lisette Pondman en
staatssecretaris
Paul Blokhuis

Waarom is het nodig dat de directeur van de NVRG en een consultant public affairs samen lobbyen in Den Haag?

Lisette: ‘De NVRG staat voor een brede toegankelijkheid van de systemische benadering. Daar hoort bij: erkenning van het vak en vergoeding van relatie- en gezinstherapie. We willen de beslissers in Den Haag duidelijk maken dat de inzet van systeemtherapie grote maatschappelijke en financiële voordelen heeft en een logische en structurele oplossing biedt voor mensen met problemen en hun gezinnen. Dat relatie- en gezinstherapie een vanzelfsprekendheid is. Het verhaal kunnen we zelf wel vertellen, de weg vinden in Den Haag is een ander verhaal. Daarbij heb je de hulp nodig van iemand die het politieke krachtenveld kent, een uitgebreid netwerk heeft in Den Haag en ons in contact kan brengen met Kamerleden en hun medewerkers.’

Bieke: ‘Er is groeiende behoefte aan de kennis en kunde van relatie- en gezinstherapeuten, dat zie je bijvoorbeeld aan de aandacht die er is voor de gevolgen van vechtscheidingen. Toch staat de financiering van systeemtherapie onder druk. Wil je het denken van politici en ambtenaren beïnvloeden, dan zul je de meerwaarde van de therapie moeten onderbouwen, zeker financieel. Dat is waar de politiek om vraagt: welke problemen lossen we op en welke kosten kunnen we besparen als we relatie- en

gezinstherapie bekostigen? Toen Lisette en ik dit traject samen ingingen, was dat ook mijn eerste advies aan haar: laat een onafhankelijk instituut als Bureau HHM – een onderzoeksbureau op het gebied van zorg en welzijn – de meerwaarde van systeemtherapie onderzoeken en aantonen. Dit rapport is er gekomen en is een mooi voorbeeld van de aanpak van Linking Partners, het bureau waar ik voor werk. Het is een kwestie van halen en

‘HET VERHAAL KUNNEN WE ZELF VERTELLEN, DE WEG VINDEN IN DEN HAAG IS EEN ANDER VERHAAL’

brengen: we brengen informatie waarmee politici en beleidsambtenaren hun kennis kunnen vergroten. Vervolgens gaan we met hen in gesprek om een zo breed mogelijk politiek draagvlak te krijgen voor onze zaak. Daarbij houden we rekening met de achtergronden van partijen en zorg ik ervoor dat we aansluiten bij het gedachtegoed en de ambities van onze gesprekspartners. Datzelfde geldt als we in gesprek gaan met het ministerie en met

belangrijke organisaties als de Nederlandse Zorgautoriteit (NZA) en Zorgverzekeraars Nederland (ZN).’

Lisette: ‘Het rapport van HHM, “De meerwaarde van systeemtherapie”, waarin aan de hand van praktijkcasussen wordt aangetoond dat de inzet van systeemtherapie zorgkosten bespaart en toekomstige zorgvragen voorkomt, bracht ons begin 2017 in de Kamer.’

Hoe pakken jullie de belangenbehartiging concreet aan? En hoe is jullie rolverdeling hierin?

Bieke: ‘Je kunt met grote stappen snel thuis willen zijn in de politiek, maar daarmee bereik je geen duurzaam resultaat. Beter is te kiezen voor de weg van de geleidelijkheid. Dat betekent dat we de tijd moeten nemen om langdurige relaties op te bouwen met zowel politici als ambtenaren. In dit traject heeft Lisette als directeur een inhoudelijke rol. Zij vertegenwoordigt haar achterban, weet precies waar het over gaat en wat de belangrijkste issues zijn. Zij kan dat het beste en met het meeste gezag verwoorden. Mijn rol is: de lijntjes leggen met de juiste Kamerleden, die ik vaak al ken vanuit mijn vorige functies in de politiek en op het ministerie. Daarnaast leg ik verbindingen tussen de verschillende Kamerleden en de betrokken medewerkers.’

Lisette: ‘We zijn ook regelmatig aanwezig bij de Algemeen Overleggen van de vaste

Kamercommissies en de bewindspersonen, zeker als het daarin gaat over de ggz of over jeugdzorg. Voorafgaand aan zo’n overleg sturen we meestal een brief of een mail aan de leden van de Kamercommissie waarin we aandacht vragen voor systeemtherapie en de problemen die onze leden ondervinden met de vergoeding van hun inzet. Het afgelopen jaar schreven we veel van dit soort brieven. Door het bijwonen van de Algemeen Overleggen leren we de verschillende partijen en hun standpunten met betrekking tot ons thema kennen. Met een beetje geluk hebben we dan ook contact met bijvoorbeeld de staatssecretaris om zo tot een nadere afspraak te komen. Ook zijn we volop bezig om verandering te brengen in de situatie dat relatie- en gezinstherapeuten als enige behandelaars niet vrijgesteld zijn van btw-aftocht. We werken nauw samen met P3NL, de federatie van negen beroepsverenigingen waar ook de NVRG bij aangesloten is. Een van de gezamenlijke acties vorig jaar was een blog op Skopr over de vicieuze cirkel waarin systeemtherapie is terechtgekomen als het gaat om bekostiging. In dit blog deden we – als P3NL en NVRG – een verzoek aan André Rouvoet van Zorgverzekeraars Nederland om met ons in gesprek te gaan. Ook dat is een middel om aan tafel te komen. Inmiddels zijn er met ZN gesprekken geweest over de dynamische lijst van interventies waar systeemtherapie ineens

niet meer opstond en met de Nederlandse Zorgautoriteit over de positie van de systeemtherapeut in de DBC-beroepentabel.’

Wat is jullie sterke punt, in die zoektocht bij wie je aan tafel komt?

Bieke: ‘De samenwerking met P3NL is echt een sterk punt. De dingen waar de NVRG tegenaan loopt, daar heeft P3NL ook mee te maken. Je kunt stellen dat Lisette echt voor de troepen uitloopt: zij ziet kansen en zoekt de verbinding. Die voorttrekkersrol binnen P3NL is iets waarop de andere verenigingen kunnen voortbouwen.’

Lisette: ‘Wij hebben een heldere, goed onderbouwde boodschap en zoeken

BIEKE OSKAM

Is strategisch adviseur en partner bij Linking Partners, bureau voor Public Affairs en strategisch advies met als focus de zorgsector. Naast haar werk voor Linking Partners is ze actief in de gemeenteraad van IJsselstein. Ze werkte in de Kamer voor de CDA-fractie, onder andere als voorlichter. Ook werkte ze als adviseur van fractievoorzitter Maxime Verhagen. Daarna werkte ze op het ministerie van VWS als strategisch adviseur op het gebied van jeugd, de AWBZ en de WMO.

steeds de aansluiting met de actualiteit. Keer op keer vertellen we ons verhaal, aangevuld met dat wat we gaandeweg het proces leren en ondervinden. Dat vraagt uithoudingsvermogen en consistentie.’

Bieke: ‘We doen het samen, ieder vanuit onze eigen kracht en expertise. Je bereikt alleen iets bij de politiek als je draagvlak hebt, dat doen we door het bredere verhaal neer te zetten. En we werken samen met de betrokken organisaties, delen onze kennis en behalen zo kleine successen. Maar we blijven realistisch: we gaan nooit de deur uit met het gevoel dat het morgen geregeld is. Je moet alert blijven en volgen wat er gebeurt. Het mooie aan het zorgthema is: er is altijd begrip en herkenning. De andere kant is, dat een Tweede Kamerlid dingen pas daadwerkelijk kan veranderen als er “dekking” voor is: “waar haal ik het geld vandaan?” Daar sluiten we op aan, maar we maken altijd duidelijk dat er naast financiële winst ook gezondheidswinst te behalen valt.’

Wat is lastig?

Bieke: ‘De stroperigheid, er zijn binnen de zorgsector zoveel partijen betrokken – naast VWS en ZN, het Zorginstituut, de Nederlandse Zorgautoriteit – dat je heel veel gesprekken moet voeren en iedereen naar elkaar verwijst. Ambtenaren en politici willen wel dingen veranderen, maar het gaat altijd over veel schijven. Voordat er echt iets verandert, ben je een heel eind verder. Begrip is er zeker, en ook de bereidheid tot verandering. Maar de stap naar concrete actie, zoals het opnemen van systeemtherapie in het basispakket, blijft lastig. Timing is daarbij heel belangrijk. Je moet weten wat wanneer op de agenda staat zodat je op het juiste moment kunt handelen.’

Wanneer is jullie lobby een succes?

Lisette: ‘Het ijkmoment is het jaar dat de nieuwe bekostigingssystematiek wordt ingevoerd. Dat staat nu gepland voor 2020. De lobby is succesvol als relatie- en gezinstherapie daar een plek in heeft gekregen en onze leden hun inzet vergoed krijgen, of ze nou BIG-geregistreerd zijn of niet. Daar werken we naartoe.’

BijNa en het jubileumcongres: NVRG 35 jaar

'NIEUWE IDEEËN WORDEN HIER GEBOREN'

Erik van der Elst was tien jaar voorzitter van de BijNa, de commissie die het NVRG-congres organiseert. In dit jubileumjaar draagt hij zijn 'werk' over aan de nieuwe BijNa-voorzitter Marloes van Maanen. Een gesprek in 'De Wandeling'.

Marloes: Wat symbolisch, zo tussen de krokussen in de lente: een nieuw jaargetijde en ook een nieuwe fase binnen de BijNa met nieuwe commissieleden en een nieuwe voorzitter. Erik, jij was jarenlang voorzitter, wat is voor jou de meerwaarde van het NVRG-congres?

Erik: Met dit congres organiseren we een plek waar leden en anderen die het systemisch gedachtegoed een warm hart toedragen, elkaar ontmoeten en geïnspireerd raken. Tussen alle congressen waar wij beroepsmatig komen, zijn er maar weinig die specifiek systeemtherapeutisch zijn. Hier zijn we onder elkaar, dat werkt verbindend. Nieuwe ideeën worden vaak hier geboren, geïnspireerd door sprekers.

Marloes: Wat heb jij de laatste tijd aangepakt? We zijn namelijk niet alleen een congrescommissie?

Erik: We houden ons bezig met nascholing en slaan bruggen met beroepsverenigingen

uit andere landen. Je hebt in Europa veel systeemtherapeuten.

Marloes: Wat is jouw werkwijze?

Erik: Maak kennis, laat je gezicht zien. En houd er rekening mee dat dit gedreven mensen zijn met hun eigen netwerk, achterban en cultuur. Je zult elkaar misschien niet altijd direct begrijpen, maar het helpt als je oprecht nieuwsgierig bent naar wat de ander drijft. Wat 'wij' vanzelfsprekend vinden is dat zeker niet. Als we ons best doen om elkaars taal te verstaan, komt er ruimte voor kruisbestuivingen en nieuwe projecten. Zo verbeteren we de kennisuitwisseling op ons vakgebied. De commissie bewaakt en onderhoudt die betrekkingen en bevordert zo internationale uitwisseling. En, hoe geldt dat voor jou, Marloes, waarom heb je de functie van voorzitter aangenomen?

Marloes: Ik vind het mooi om een bijdrage te leveren aan de vereniging die verbonden is aan mijn vak. Ik ken de commissie goed,

ERIK VAN DER ELST (50)

is systeemtherapeut en dramatherapeut en actief lid van de NVRG. Hij was tien jaar voorzitter van de commissie Bij- en Nascholing en is betrokken bij de opleidingen als opleider en supervisor.

MARLOES VAN MAANEN (40)

is systeemtherapeut i.o. en actief binnen filmische- en interviewprojecten, zowel werkgerelateerd als daarbuiten. Sinds eind 2017 is Marloes de voorzitter van de commissie BijNa.

ben al een aantal jaar lid. Ik weet wat er nodig is en dat datgene wat ik te bieden heb, van meerwaarde kan zijn. Jou opvolgen is een mooie uitdaging. Ik heb bewondering voor de wijze waarop jij je voorzittersrol uitvoerde: met meerstemmigheid, zorgvuldigheid en geduld. Ik ben ongeduldiger en daarbij heel nieuwsgierig. Dat brengt me ook in beweging en in contact met bijzondere en inspirerende mensen en nieuwe ontwikkelingen. Ons vak heeft een rijke geschiedenis en veel hiervan komt samen binnen de NVRG. Het pionieren binnen deze tijdgeest past bij mij: een snelle en vloeibare maatschappij met zijn vele identiteiten binnen een *hyper-connected* digitale wereld. Maar juist in deze tijd is het ook belangrijk om te kunnen vertragen en heel goed op elkaar afgestemd te zijn. Ook bij het organiseren van een congres en bij het onderhouden van contacten in binnen- en buitenland. Als jij nu terugkijkt, hoe vond jij dat nou om het congres al die jaren te organiseren?

Erik: Echt ontzettend leuk en stimulerend om op een andere manier in contact te zijn met collega's en sprekers. Je moet er ook echt voor gaan, want vergis je niet, het vreet tijd. Je bent er echt een jaar lang mee bezig, naast je werk.

Marloes: Wat bleef je het meest bij?

Erik: Het is professioneler geworden. Waar het eerst vooral zenden was, gaat het congres nu om ontmoeten, elkaar op andere ideeën brengen, interessante verhalen horen en participeren. Het is veel groter geworden en ook het bureau NVRG is ontzettend gegroeid in professionaliteit en slagkracht.

Marloes: Wat zijn voor jou de drie *do's* van het congres?

Erik: Ons publiek is heel leergierig. Veel deelnemers geven aan dat zij op zo'n dag echt iets willen leren waar zij de volgende dag op hun werk direct iets aan hebben.

Dat betekent dat je niet alleen lezingen biedt, maar ook interactieve workshops waarin de deelnemers zelf aan de slag gaan. En de inhoud mag ook uit aanverwante vakgebieden komen, of mag iets op het grensvlak van ons werk zijn. Zoals we vorig jaar deden met *virtual reality*. Een andere *do* is: er moet voor iedereen iets te halen zijn. Systeemtherapeuten en systeemtherapeutisch werkers zijn op heel veel plekken werkzaam; zorg dat je een breed aanbod van workshops hebt.

Marloes: En de *don'ts*, wat moeten we niet doen?

Erik: Laat het geen los zand zijn, een rode draad is belangrijk. Als je brainstormt over het congres is het risico dat je alle kanten op schiet en de nodige diepgang mist. Een thema of invalshoek geeft houvast. En zorg voor verbinding tussen het plenaire deel en de workshops.

Marloes: Straks ben je voor het eerst gewoon deelnemer. Hoe ga je in september naar het congres?

Erik: Ik laat me graag verrassen, ben heel benieuwd en licht kritisch. En ik verwacht daar ook met enige trots rond te lopen. Het 35-jarig jubileumcongres, prachtig toch!

Jubileumcongres POWER TO THE SYSTEM

De NVRG bestaat 35 jaar en viert dat op vrijdag 21 en zaterdag 22 september 2018 met een tweedaags jubileumcongres in de Philharmonie in Haarlem. Thema van het congres is *Power to the System*, over de kracht van de systemische benadering door de jaren heen.

Jaar van de verbinding

Verbinding is een van de kernwaarden van de NVRG. Door verbinding te maken met in- en externe partijen blijft de NVRG in beweging. Wat ondernam de vereniging in 2017? Een overzicht van de belangrijkste activiteiten.

Belangenbehartiging

De financiering van systeemtherapie staat onder druk. Als het gaat om erkenning en vergoeding is systeemtherapie in een haast onmogelijke positie terechtgekomen. Om hier aandacht voor te vragen schreven de directeur van de NVRG en de directeur van P3NL samen een blog getiteld 'Pas op: *circulus vitiosus!*' Dit artikel is op 15 juni 2017 gepubliceerd op Skiper en is inmiddels al meer dan 2.800 keer gelezen. De NVRG is in gesprek met onder andere Zorgverzekeraars Nederland, de Nederlandse Zorgautoriteit (NZa), diverse Tweede Kamerleden en de staatssecretaris van VWS om deze vicieuze cirkel te doorbreken. Zo vraagt ze aandacht voor het feit dat de inzet van systeemtherapeuten niet rechtstreeks wordt vergoed vanuit de huidige DBC-systematiek; voor het niet langer voorkomen van systeemtherapie op de Dynamische Lijst van interventies die voldoen aan de stand van de wetenschap en praktijk en dus in aanmerking komen voor vergoeding uit het basispakket; en voor de problemen die relatie- en gezinstherapeuten ondervinden omdat zij, in tegenstelling tot andere therapeuten, niet vrijgesteld zijn van btw-afdracht.

Zorgstandaard en meldcode

In 2017 droeg de NVRG bij aan de

ontwikkeling van de zorgstandaard *Seksuele Stoornissen*. Deze zorgstandaard heeft als doel het optimaliseren van de zorg aan mensen met seksuele problemen en het vergroten van handelingsbekwaamheid van hulpverleners waar het gaat om het signaleren, bespreekbaar maken, diagnosticeren en behandelen van seksuele stoornissen. Ook werkte de NVRG mee aan de ontwikkeling van *Het afwegingskader in de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling*. Het afwegingskader beschrijft wanneer, en op basis van welke afwegingen (vermoedens van), ernstig huiselijk geweld en kindermishandeling moeten worden gemeld. Het afwegingskader maakt ook duidelijk wanneer het bieden of organiseren van hulp (ook) tot de mogelijkheden behoort. Het is dus niet langer of hulp bieden of melden zoals in het oude besluit, maar beide. Het is de bedoeling dat organisaties en zelfstandig gevestigden het afwegingskader vanaf 1 januari 2019 opnemen in hun meldcode.

Richtlijn

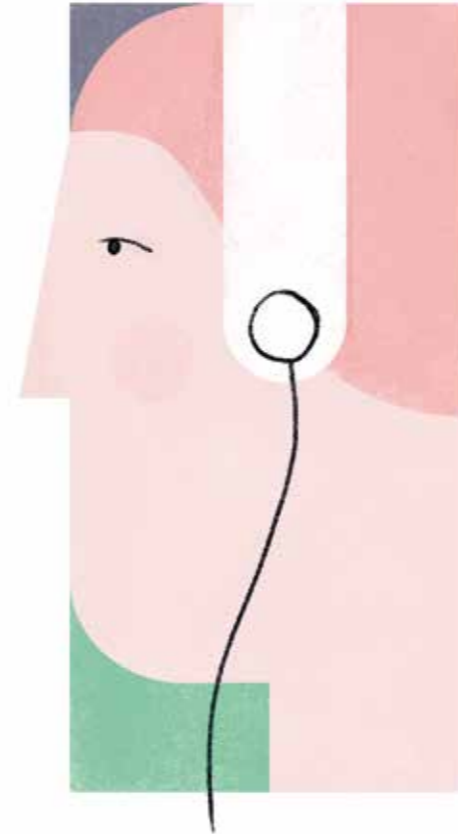
Na het opstellen van het competentieprofiel Systeemtherapeut (ST) in 2015 en het schrijven van

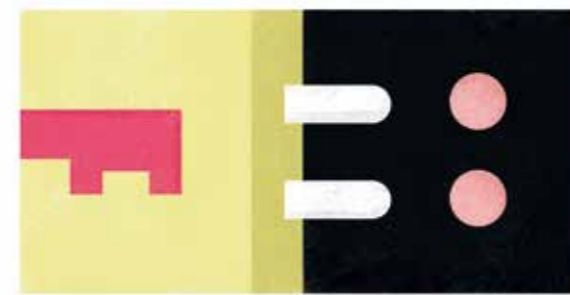
een nieuwe richtlijn TTC-ST in 2016, screende de Opleidingsadviescommissie (OAC) aan de hand van de nieuwe richtlijn alle draaiboeken waarvan de erkenning in 2017 verliep. Ook is de richtlijn in 2017 uitgebreid met een beschrijving van de eisen die worden gesteld aan de eerste 30 uur van de basismodule Inleidend deel. Dit om instroom vanuit de opleidingen tot psychiater, psychotherapeut, GZ-psycholoog en klinisch psycholoog mogelijk te maken. In 2018 stelt de commissie een richtlijn op voor de opleiding tot NVRG-supervisor.

Opleidingsreglement

In 2017 bogen de OAC en de Toelatingsadviescommissie (TAC) zich over een aantal knelpunten in het Opleidingsreglement. Dit leidde tot een aantal wijzigingen waar de leden tijdens de Algemene Ledenvergadering op 31 oktober mee instemden. Ten eerste wordt zelfstandig gevestigde kandidaten niet langer gevraagd een 'verklaring intercollegiale toetsing' te overleggen. Hiervoor in de plaats komt de 'verklaring eigen praktijk'. Een andere wijziging gaat over de twee specialistische modules die onderdeel uitmaken van de

opleiding tot systeemtherapeut. Om voor het lidmaatschap in aanmerking te komen, mogen de gevolgde specialistische modules niet langer gericht zijn op hetzelfde centrale thema dan wel op hetzelfde deelgebied. De achterliggende reden is dat de NVRG wil dat haar leden zo breed mogelijk zijn opgeleid. Tot slot is het artikel geschrapt dat voorschrijft dat een supervisie-eerks systeemtherapieën betreft waarbij de supervisor als enige therapeut met het cliënt-systeem functioneert. Dit artikel is in tegenspraak met de 'Competenties ST' waarin wordt beschreven dat een systeemtherapeut ook moet kunnen werken in teamverband of als co-therapeut. Deze competentie moet ook aan bod kunnen komen tijdens de supervisie.

Systeemtherapeutisch werker

De belangstelling voor de opleiding tot systeemtherapeutisch werker (STW) is groot. Inmiddels bieden zeven opleidingsinstituten in Nederland en België een door de NVRG erkende opleiding STW aan. Ook wordt de opleiding bij vijf instellingen in-company gegeven. In 2017 is de opleiding, samen met de betrokken opleiders en de OAC, geëvalueerd. Een aandachtspunt dat hieruit naar voren kwam, is de verhouding theorie-praktijk. De STW stond ook centraal tijdens de opleidersmiddag die op 21 november plaatsvond. Meer dan 50 opleiders bogen zich over de relatie tussen de systeemtherapeut en de systeemtherapeutisch werker. Doel van de middag was een helder profiel van beide, om ze als sterk team te kunnen profileren binnen het zorgveld. De input van de opleidersmiddag helpt ook bij het verder stroomlijnen en op elkaar afstemmen van beide opleidingen. Ondanks dat de opleidingen STW vol zitten, blijft het aantal leden STW achter bij de verwachtingen. Eind 2017 waren dit er negen. De NVRG ziet dat aantal graag groeien en is in gesprek met cursisten en opleiders om samen met hen verder inhoud te geven aan het lidmaatschap STW, zodat het ook voor de STW logisch en waardevol is om lid te worden. Uit de gesprekken blijkt dat de STW met name behoefte heeft aan profilering van het vak, ontmoeting met vakgenoten en kwalitatief hoogwaardige nascholing. In 2018 wordt dit nader vormgegeven.

NVRG-congres

De Bij- en Nascholingscommissie verzorgde het NVRG-congres dat plaatsvond op 15 september in de Philharmonie in Haarlem. De belangstelling was groter dan ooit. *Keynote*-sprekers Lieven Migerode, Justine van Lawick, Margreet Visser en Sabine Vermeire spraken over 'Liefde in tijden van verandering'. De parallelsessies, waarin de liefde vanuit zeer gevarieerde invalshoeken werd benaderd, duurden in tegenstelling tot voorgaande jaren twee uur om zo meer ruimte te maken voor interactie en diepgang. Deelnemers konden kennismaken met de wondere wereld van *Virtual Reality* en nadenken over hoe deze techniek kan worden ingezet binnen systeemtherapie.

In 2018 bestaat de NVRG 35 jaar. We vieren dit met een tweedaags jubileumcongres op vrijdag 21 en zaterdag 22 september. Het belooft een interessant en rijk programma te worden. Zet de data alvast in je agenda!

Systemische nascholing

Er wordt steeds meer kwalitatief goede systemische nascholing aangeboden. Dat zien we terug in het aantal accreditatieaanvragen: dat is in 2017 meer dan verdubbeld. Ook het aantal aanvragen van individuele leden die bijvoorbeeld een cursus in het buitenland volgden of een artikel schreven voor een wetenschappelijk tijdschrift, is fors gestegen. Om het groeiend aantal

accreditatieaanvragen te kunnen verwerken, is de Accreditatiecommissie (AC) uitgebreid met twee nieuwe leden. In 2018 buigt de AC zich samen met de OAC over de accreditatiecriteria voor bij- en nascholing van systeemtherapeutisch werkers.

Tijdschrift Systeemtherapie

In 2017 moest de redactie afscheid nemen van Jolante de Tempe. Zij overleed op 6 april 2017. Tot kort voor haar overlijden was Jolante nog actief betrokken bij het tijdschrift. Leny van Dalen nam afscheid als hoofdredacteur, Annemarie Gerritsen nam haar rol over. In 2018 ligt de focus op het vinden van een goede balans tussen wetenschappelijke en praktijkgerichte artikelen, zodat ook systeemtherapeutisch werkers zich herkennen in het tijdschrift.

Communicatie

In 2017 stuurde de vereniging 25 nieuwsbrieven, 13 meer dan in 2016. De LinkedIn groep, speciaal voor leden, groeide licht naar 534 leden. De LinkedIn bedrijfspagina (ook voor niet-leden) steeg van 373 naar 501 volgers en het aantal volgers via Twitter nam toe van 449 in 2016 tot 509 in 2017.

ST en STW: een sterk team

Systeemtherapeut Petra Bastiaensen en systeemtherapeutisch werker Teun van Overveld werken samen in het JIM-Verbindingsteam bij jeugdzorgorganisatie Juzt. Zij schetsen de kracht van hun samenwerking.

Juzt in Breda biedt specialistische jeugd- en opvoedhulp bij complexe problemen en gezinnen die met huiselijk geweld te maken hebben. De organisatie werkt systemisch en kiest in de behandeling voor het werken met zowel een systeemtherapeut (ST) als een systeemtherapeutisch werker (STW). In 2016 startte Juzt, als eerste in Nederland, met een in-company-opleiding tot systeemtherapeutisch werker. Esther Overweter, lid van de Raad van Bestuur: 'Onze boodschap luidt: ieder kind komt ergens vandaan, uit een familie, uit een cultuur. We kunnen niks met alleen het kind, maar kijken naar het kind in zijn omgeving en zoeken daar de oplossingen. Bij situaties of kinderen met enkelvoudige problemen, hoef je niet altijd een systeemtherapeut in te zetten. Maar in multi-probleemgezinnen staat het systeem centraal en werken we met zowel systeemtherapeuten als met systeemtherapeutisch werkers. Samen vormen zij een krachtig team. Met de ST voor de supervisie, en de STW die moet weten wanneer er iets specialistisch moet gebeuren. Bij specifieke vragen van het gezin zal de STW die nauw contact houdt met de jongeren en het gezin, de ST betrekken.'

Petra Bastiaensen systeemtherapeut

'In onze organisatie werken we als systeemtherapeut en systeemtherapeutisch werker nauw samen en we vullen elkaar aan. Zoals bij de JIM-aanpak (Jouw Ingebrachte Mentor), in situaties waarin een uithuisplaatsing van een jongere dreigt. Dan ga ik als kwartiermaker naar het gezin toe, met de poster die uitleg biedt aan het gezin. En samen gaan de STW en ik met de jongere in gesprek over de vraag: wie kan jou helpen? Wie kan jouw JIM zijn? Met diegene, een vriend, tante, buurman, of voetbaltrainer, gaat Teun of een andere STW vervolgens aan de slag. Het vraagt een bescheiden opstelling van de ST. En dat is het systemische in deze fase: we gaan op zoek naar het netwerk van dit kind en

'DE STW AAN TAFEL BIJ DE GEZINNEN THUIS, DE ST VOOR DE SUPERVISIE'

bespreken processen die spelen in het gezin. In het overleg met de andere leden van het JIM-Verbindingsteam zitten alle systeemtherapeutisch werkers aan tafel. De zes STW's zijn van verschillende (jeugdzorg)organisaties die samenwerken in Brabant, zoals de ggz, Amaranit verslavingszorg en Juzt. Daarbij zijn altijd twee kwartiermakers – ST's – betrokken. Wekelijks bespreken we één of enkele casussen – over jongeren voor wie uithuisplaatsing dreigt. Als systeemtherapeut ben ik altijd verbonden aan zo'n casus, ik ben er voor de helicopterview. Als ondersteuners in het Verbindingsteam heb je beiden nodig: de STW aan tafel bij de gezinnen thuis, de ST voor de supervisie. Ik ben voornamelijk aan het begin en eind van zo'n traject betrokken, waar het gaat om de borging en hoe nu verder. En gedurende de rest van het traject opereer ik op de achtergrond. Een enkele keer

Esther Overweter lid van de Raad van Bestuur

'We kunnen niks met alleen het kind, maar kijken naar het kind in zijn omgeving en zoeken daar de oplossingen'

Aan de hand van de poster geeft de ST een toelichting bij de vier verschillende fasen in de JIM-aanpak: de Wie-fase (wie mag de JIM zijn en wie zijn jullie als gezin?), de Wat-fase (wat speelt er in dit gezin en wat zijn onderliggende patronen?), de Hoe-fase (het plan van aanpak) en de laatste fase van borging en evaluatie.

komt het voor dat ik word ingevlogen in het gezin, bijvoorbeeld als de STW vastloopt omdat ie zelf onderdeel van het "systeem" is geworden. Ik ga dan vertragen of stilstaan om te analyseren wat hier gebeurt. Mijn meerwaarde op dat moment is dat ik niet meebeweeg in het patroon. Soms kan ik de problematiek extra toelichten aan de ouders of de problemen her-labelen. Als systeemtherapeut heb ik vaak die rol, daarvan kan psycho-educatie een onderdeel zijn.

'EEN STANDAARDVRAAG IS INMIDDELS: WAT ZEGT DE JIM HIEROVER?'

Teun van Overveld systeemtherapeutisch werker

'Nadat Petra als kwartiermaker de eerste contacten heeft gelegd en de JIM-aanpak heeft toegelicht, ga ik met de jongere op zoek naar een mentor. En we bespreken: wie zijn jullie als gezin? Wat verbindt jullie met elkaar? We laten het gezin zien dat zij meer zijn dan "dat probleem-gezin". En we nemen de jongere serieus, ook als ie met een optie komt die de ouders bijvoorbeeld niet zien zitten. Vervolgens analyseer ik samen met de JIM en het gezin wat er precies speelt in dit gezin. De mentor legt vaak feilloos op tafel wat hier nodig is. Hij of zij kent de voor-geschiedenis van het gezin goed en kan erover meepraten. Samen benoemen we wat onderliggende patronen zijn. Betekenisgeving in plaats van adviseren en oordelen staat hierin centraal. Bijvoorbeeld die moeder die ontploft als de zoon besluit niet naar school te gaan. De JIM legt zoiets op tafel. Ouders zitten eerst vaak in de rol van klager, maar gaandeweg bespreken zij hun dilemma's. Zij komen heel vaak bij zichzelf uit. "Mijn zoon herinnert mij aan mijn ex die mij door het huis heeft geslagen", vertelt een ouder dan. Terug in het wekelijks overleg met het Verbindingsteam - met Petra als systeemtherapeut - bespreken we welke externe professionals we kunnen inzetten in dit gezin, als dit nodig is en het eigen netwerk het niet kan bieden. Een standaardvraag in ons overleg is inmiddels: wat zegt de JIM hierover? Zo proberen we de mentor altijd in beeld te hebben, alsof hij ook aan tafel zit. Het fijne van onze samenwerking als systeemtherapeut en systeemtherapeutisch werker in één team, is dat we elkaar echt aanvullen, we versterken elkaar. Petra kent de gezinnen van het eerste contact, vervolgens kom ik er zeer regelmatig, we weten waarover we praten. En soms is het nodig dat zij als ST de situatie even terugpakt, stilzet en uitvraagt. Zodat ik weer verder kan met de jongere en het gezin.'

FINANCIËLE VERANTWOORDING 2017 EN BEGROTING 2018 in euro's

Lasten Omschrijving	Begroting 2017	Gerealiseerd 2017	Begroting 2018
Gezinstherapie			
Wereldwijd	82.000	82.484	83.000
NVRG congres	49.000	60.112	95.000
Studiedag WAC	1.500	996	1.000
Training opleiders	4.347	8.387	4.000
Accreditatie	985	1.069	1.219
Screening	600	1.785	400
Tijdschrift			
Systeemtherapie	101.650	102.642	100.829
Film studiedag/congres	0	3.115	1.775
Activiteiten secties	48.000	21.800	21.250
Activiteiten met derden	40.000	21.707	26.000
Wkkgz	3.500	0	0
Salaris	273.997	254.800	309.944
Inhuur personeel	61.350	61.725	0
Overige personeelslasten	10.500	7.514	7.645
Afschrijvingen	13.190	5.700	12.063
Huisvestingskosten	22.925	22.044	22.781
Kantoorkosten	2.500	4.675	3.200
Automatisering	4.500	8.226	6.000
Representatie	4.500	867	1.500
Website	7.090	2.366	7.200
PE online	11.900	10.593	11.981
Vergaderkosten	14.050	15.821	13.950
Abonnementen	2.650	3.004	3.004
Financiële administratie	9.000	8.038	8.032
Internet en telefoon	2.050	3.246	2.907
Ledencommunicatie	7.500	8.336	14.191
Verzekeringen	920	1.008	1.023
Verzendkosten	1.900	2.139	1.500
Public Relations	2.000	1.943	6.000
Salarisadministratie	850	711	708
Inhuur externe deskundigheid	15.000	16.264	28.000
Federatie	18.000	18.000	18.000
Overige algemene kosten	0	3	0
Financiële lasten	900	1.738	1.000
Totaal	818.854	762.850	815.102

Baten Omschrijving	Begroting 2017	Gerealiseerd 2017	Begroting 2018
Contributie	462.264	460.224	476.804
Aanvraag lidmaatschap	13.138	12.828	15.075
Screening	6.900	7.083	5.461
Eigen praktijkvermelding website	9.630	9.492	9.780
NVRG congres	70.000	86.948	130.000
Provisie Tijdschrift			
Systeemtherapie	65.000	62.266	58.000
Provisie Gezinstherapie			
Wereldwijd	4.300	2.445	2.475
Accreditatie	15.471	23.485	32.033
Studiedag WAC	1.800	1.769	1.800
Training opleiders	6.500	13.321	6.900
Film studiedag/congres	0	9.725	7.430
Activiteiten secties	65.000	25.507	23.250
Activiteiten met derden	56.000	31.986	40.000
Wkkgz	3.500	0	0
Overige inkomsten	3.000	1.225	1.500
Ontvangen rente	200	1.135	250
Totaal	782.703	749.439	810.758

Balans Omschrijving	Saldo 31-12-2017		Saldo 31-12-2016	
	Debet	Credit	Debet	Credit
Vaste activa	19.405		8.369	
Debiteuren	2.045		10.213	
Te vorderen belastingen en premies sociale verzekeringen	23.357		9.776	
Overige vorderingen	7.334		9.878	
Liquide middelen	358.297		388.830	
Totaal: Activa	410.438		427.066	
Kapitaal		364.786		401.962
Resultaat boekjaar		-13.424		-54.203
Vrijval reservering		2800		17.027
Reservering Secties		8.432		11.242
Diverse crediteuren		16.890		32.253
Verschuldigde belastingen en premies sociale verzekeringen		27.124		13.489
Nog te betalen bedragen		3.830		5.295
Totaal: Passiva		410.438		427.066

COLUMN GROOT NETWERK

Tu-du-du... Weet je nog, die toon die je vroeger kreeg als je een verkeerd nummer draaide? Dan was je zoals dat heette 'verkeerd verbonden'. Dat geluid hoor ik gelukkig nooit meer. Want dat bestaat toch eigenlijk niet, verkeerd verbonden zijn? Verbinding maken dat is waar het om draait in het leven. Zeker voor een vereniging als de onze. Niet voor niets is verbinding een van de kernwaarden van de NVRG.

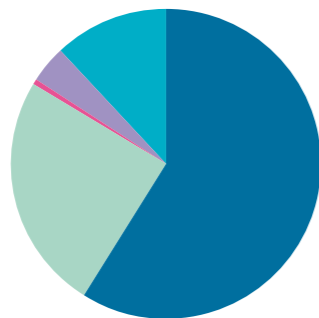
Systemisch werken is bij uitstek verbinding maken. Met de cliënt, gezinsleden, familieleden, vrienden, collega's, andere hulpverleners, met jezelf. De cliënt in de complexe samenhang van zijn of haar systeem staat binnen onze vereniging centraal. In verbinding zijn we ook met de samenleving. De roep om systemische kennis weerklinkt steeds vaker, de belangstelling voor de systemische aanpak blijft groeien. Niet alleen in de zorg, maar bijvoorbeeld ook binnen de rechtspraak of bij de politie wint de systemische benadering aan kracht.

Onze vereniging kent een grote diversiteit aan leden; psychiaters, psychologen, psychotherapeuten, maatschappelijk werkers, sociaal-psychiatrisch verpleegkundigen. Wat hen bindt, is het systemisch gedachtegoed, daar geloven zij in. En ik ook! Systemisch werken zit onze leden in het bloed. Daar zijn ze heel goed in, het is hun *way of life*. Samen vormen wij een sterk netwerk, met verbindingen op veel plekken in de maatschappij. Met mensen en organisaties die er toe doen, onze partners in de zorg zoals zorginstellingen, gemeenten, collega-beroepsverenigingen, opleiders, wetenschappers, beleidsmakers en politici. Met al deze partners leggen we als NVRG verbindingen en bouwen we duurzame relaties op. Dat kost tijd en energie. Maar dat betaalt zich driedubbel en dwars terug. Zonder verbinding geen kracht, geen beweging. Al die verbindingen zijn nodig om tot echte verandering te komen, om te ontwikkelen. Wij hebben een vereniging vol verbinders. Wat een rijkdom, en wat een potentieel aan mogelijkheden!

Lisette Pondman,
directeur NVRG

ONZE
LEDEN IN
CIJFERS

Per 31 december 2017

LID ST 1209
LID ST 512
LID PEN 83
LID STW 9
LID Opleider 240

Totaal: 2053

71% vrouwen

29% mannen

ACTIVITEITEN 2017

- Op 18 en 19 januari organiseerde de NVRG in samenwerking met het Landelijk Opleidingscentrum Kindermishandeling (LOCK), wegens groot succes in 2016, wederom de tweedaagse training 'Scheiden, strijden en lijden'. Trainers: Justine van Lawick en Lieve Cottyn.
- De Opleidingsadviescommissie organiseerde op 10 maart en op 8 december een masterclass 'Narratieve supervisie'. Trainer: Sabine Vermeire.
- De Sectie Partnerrelatietherapie verzorgde op 10 maart een studiedag en op 11 maart een masterclass met als thema 'Boosheid en woede in de therapiekamer'. Sprekers: dr. Ronald J. Frederick, dr. Martine F. Delfos en Jan Bout.
- Tijdens de studiemiddag van de Wetenschapsadviescommissie op 18 mei stond het onderzoek van systeemtherapeut Denise Matthijsen en dr. Denise Bodden centraal: ACT in ouderbegeleiding en in combinatie met systeemtherapie.
- De sectie Forensische Systeemtherapie organiseerde op 15 juni de studiedag: 'Op zoek naar Bloody Mary'. Thema: grensoverschrijdend gedrag van vrouwen. Sprekers: dr. Anne-Marie Slotboom, Nyomi Cairo, Loes Stockman, dr. mr. Miriam Wijkman, Anita de Wit (StoploverboysNU) en Xandra (slachtoffer).
- Het NVRG-congres vond plaats op 15 september in de Philharmonie in Haarlem. Thema: 'Liefde in tijden van verandering'. Keynotesprekers: Lieven Migerode, Justine van Lawick, Margreet Visser, Sabine Vermeire en Avinash Changha.

WIJ ZIJN BUREAU NVRG

Het bureau van de NVRG is het eerste aanspreekpunt voor leden en belangstellenden. De medewerkers ondersteunen bestuur, directie, commissies en secties en regelen allereerste verenigingszaken. Ieder met haar of zijn eigen taken, maar daarnaast ook in samenwerking en verbinding met elkaar. Een slagvaardig bureau met mensen die goed op elkaar zijn ingespeeld en daardoor snel op de actualiteit kunnen reageren.

Van links naar rechts: Foke van Bentum, Rikke Vrieling, Anita Waanders en Tjeerske van der Heide

Anita Waanders bureau manager

Anita ondersteunt de directie en het bestuur en coördineert de opleidingsadviescommissie (OAC). Ze geeft leiding aan het bureau en is verantwoordelijk voor de bedrijfsvoering. Zo beheert ze o.a. de financiën en de personele zaken. Ben je opleider of wil je dat worden? Dan ben je bij Anita aan het juiste adres.

Foke van Bentum

coördinator communicatie en registratie
Voor vragen over het aanvragen van het lidmaatschap is Foke de aangewezen persoon. Zij behandelt en coördineert de aanvragen en werkt hierin nauw samen met de Toelatingsadviescommissie (TAC). Bij alles wat te maken heeft met communicatie speelt Foke een rol. Daarnaast ondersteunt ze de redactie van het Tijdschrift Systeemtherapie en coördineert ze de Wetenschapsadviescommissie (WAC).

Tjeerske van der Heide

coördinator congressen en studiedagen
Tjeerske organiseert, samen met de commissie Bij- en Nascholing (BijNa), het jaarlijkse NVRG-congres. Ook coördineert zij de studiedagen van onder andere de NVRG-secties. Tot haar taken behoren onder andere de financiën en de PR rondom het congres en de studiedagen, het regelen van de locaties en catering en het versturen van uitnodigingen en evaluaties.

Rikke Vrieling

coördinator accreditatie en herregistratie
Als je het Bureau NVRG belt, is de kans groot dat je Rikke aan de lijn krijgt. Hij verwerkt de accreditatieaanvragen en coördineert de Accreditatiecommissie (AC). Hij beheert de ledenadministratie en monitort de herregistratie van de leden. Hij weet alles van PE-online en maakt leden wegwijs in hun digitaal ledendossier.

NVRG- JUBILEUMCONGRES

Thema? 'Power to the system: de kracht van de systemische benadering door de jaren heen'

Wanneer? Vrijdag 21 en zaterdag 22 september 2018

Waar? Philharmonie, Haarlem

LEDENVOORDEEL

Juridische vragen Heb je juridische vragen? De Clercq biedt NVRG-leden een gratis intake aan, bij een gespecialiseerd advocaat of notaris. Tijdens de intake wordt de aard en omvang van het juridische vraagstuk beoordeeld en geven zij – als mogelijk – al een (voortopige) oplossing. Zijn er meer inhoudelijke werkzaamheden nodig, dan maken zij op voorhand duidelijke afspraken over tarieven. Wil je gebruik maken van dit aanbod? Neem dan contact op met mr. J.H. Kolenbrander van De Clercq Advocaten Notariaat, 071-5815308.

Klachten- en geschillenregeling Heb je een eigen praktijk? Dan kun je voor € 25,- per jaar gebruikmaken van de klachten- en geschillenregeling van P3NL. Hiermee voldoe je aan de wettelijke verplichtingen die de Wkkgz voorschrijft. Wil je gebruikmaken van dit aanbod? Meld je aan via www.p3nl.nl

AVG Ben je zelfstandig gevestigd therapeut? P3NL biedt voor 25 euro toegang tot een programma waarmee je als professional kunt controleren of je voldoet aan de eisen die de AVG stelt. Wil je gebruikmaken van dit aanbod? Meld je dan aan via www.p3nl.nl.

STUDIEDAGEN

Sectie Interculturele Systeemtherapie

Vrijdag 26 januari 2018
'Gekleurd geïnterpreteerd'
Mammoni, Utrecht

Sectie Kinderen & Jeugdigen

Vrijdag 16 maart 2018
'Ouderschap en systeemtherapie'
Utrechts Centrum
voor de Kunsten

Sectie Psychiatrie en Systeemtherapie

Vrijdag 15 juni 2018
'Oude liefde, Nieuwe kansen'
Zaalverhuur 7, Utrecht

NVRG i.s.m. LOCK

**Dinsdag 30 en woensdag
31 oktober 2018**

Tweedaagse training
'Nieuw samengestelde gezinnen'
Zaalverhuur 7, Utrecht

OPLEIDERS- MIDDAG

**Donderdag
15 november 2018**
De Observant,
Amersfoort

ALGEMENE LEDEN- VERGADERING

**Woensdag
18 april 2018**
De Observant,
Amersfoort

Colofon Het NVRG-jaarverslag 2017 is een uitgave van de Nederlandse Vereniging voor Relatie- en Gezinstherapie • **Redactie** Lisette Pondman (NVRG), Caroline Togni (Maters & Hermsen) • **Eindredactie** Caroline Togni • **Fotografie** Martijn Beekman, Jurgen Huiskes, Serge Ligtenberg • **Illustratie** Annemarie Gorissen • **Art direction en opmaak** Kaisa Pohjola (Maters & Hermsen) • **Druk** Puntgaaf Drukwerk

NVRG
Nederlandse Vereniging voor
Relatie- en Gezinstherapie